

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ ЯК ОСНОВА НАДІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ

THE METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMING THE CREDIT BUREAUS AS THE BASIS OF RELIABLE CREDITING

У статті досліджено історичні передумови виникнення бюро кредитних історій. Проаналізовано іноземний досвід створення бюро кредитних історій та сформовано матрицю надання інформації користувачам. Розкрито та обґрунтовано принципи діяльності бюро кредитних історій. Визначено історичні передумови та необхідність створення бюро кредитних історій в Україні, а також специфічні особливості діяльності бюро кредитних історій на сучасному етапі розвитку фінансового сектору в Україні.

Ключові слова: бюро кредитних історій, транспарентність, рівень довіри, кредитна історія, олігополістична модель ринку бюро кредитних історій.

В статье исследованы исторические предпосылки возникновения бюро кредитных историй. Проанализирован иностранный опыт создания бюро кредитных историй и сформирована матрица предоставления информации пользователям. Раскрыты и обоснованы принципы де-

ятельности бюро кредитных историй. Определены исторические предпосылки и существовавшая необходимость создания бюро кредитных историй в Украине. Определены специфические особенности деятельности бюро кредитных историй на современном этапе развития финансового сектора в Украине.

Ключевые слова: бюро кредитных историй, транспарентность, уровень доверия, кредитная история, олигополистическая модель рынка бюро кредитных историй.

Researched historical background of credit bureau. Analyzed foreign experience of credit bureau and formed the matrix of information to users. Exposed and justified principles of the credit bureau. The historical background and existed need for a credit bureau in Ukraine. Specific features of the credit bureau in the current development of the financial sector in Ukraine.

Key words: Credit Bureau, transparency, trust, credit history, oligopolistic market model credit bureau.

УДК 336.72

Примостка О.О.

д.е.н., професор
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. Розвиток внутрішнього кредитного ринку є дійовим механізмом прискорення темпів економічного зростання, активізації і кон'юнктури ринку, розширення обсягів виробництва, збільшення зайнятості населення. Зростання кредитних вкладень банківської системи в економіку України має стійку тенденцію росту, у тому числі нарощується обсяг кредитування малого та середнього бізнесу, розширюється попит та масштаби отримання громадянами України іпотечних та споживчих кредитів, кредитних платіжних карток. Оскільки за статистику у світі неплатоспроможна компанія виникає кожні три хвилини, нова компанія створюється кожні п'ять хвилин, назви компаній змінюються кожні 15 хвилин, керівництво – кожні 32 секунди, зміна складу/часток власників відбувається кожні шість хвилин, нові фінансові дані вводяться кожні 36 секунд, то питання володіння актуальною інформацією є особливо актуальним.

Розширення можливостей отримання кредитів фізичними особами, суб'єктами малого бізнесу є важливим фактором, який впливає на розвиток тих галузей економіки, які пов'язані із задоволенням потреб та обслуговуванням населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна та закордонна економічна думка у сфері систем обміну кредитною звітністю та бюро кредитних історій представлена низкою праць теоретичної та практичної спрямованості. Вагомий внесок у дослідження кредитної звітності зробили зарубіжні та вітчизняні вчені М. Міллер [1], Т. Джапелі [2], Д. Рудмен, В. Симович [3], М. Пагано,

С. Д'янков [4], Л. Прийдун [5], О.Л. Краснікова [6], Є. Невмержицький [7]. Ураховуючи новизну інституту бюро кредитних історій на нових кредитних ринках, доречно започаткувати наукові дослідження ролі та принципів функціонування цих інститутів. Незважаючи на наявність певної сукупності наукових праць, присвячених аналізу ролі та можливостей бюро кредитних історій на кредитних ринках, бюро кредитних історій досі сприймається часто як певний «чорний список». Методологічні аспекти використання потенціалу бюро також не вивчено повною мірою. Недослідженими залишаються питання використання інформації з бюро кредитних історій на різних етапах взаємодії кредитора та позичальника, тому ця проблема залишається актуальною для наукових пошуків.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є формування методологічних основ використання потенціалу кредитних історій у кредитній діяльності фінансових інститутів та обґрунтування значущості інформації бюро для ефективної діяльності кредитного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відсутність у кредитора інформації щодо кредитної історії потенційного позичальника є стримуючим фактором зростання обсягів кредитування, веде до ускладнення процедури оформлення кредитів, удорожчання плати за кредит і, відповідно, негативно впливає на розвиток економіки.

За відсутності в Україні системи накопичення, зберігання та розкриття кредитних історій зростання обсягу кредитних послуг невідворотно веде

до накопичення безнадійних боргів, що вимагає від кредитних організацій створення резервів під надані кредити і негативно впливає на вартість кредитів, тобто за недобросовісних позичальників розраховуються добросовісні платники.

Значну допомогу у вирішенні цих проблем може надати створення систем, які дають змогу фізичній особі чи будь-якому суб'єкту підприємницької діяльності створювати свою кредитну історію, накопичуючи інформацію щодо виконання фінансових зобов'язань, а також надавати її в установленому законом порядку для ознайомлення зацікавленим контрагентам. Такими спеціалізованими організаціями, які можуть надавати послуги щодо формування та обігу кредитних історій, є бюро кредитних історій (кредитні бюро).

Історія кредитних бюро як окремих спеціалізованих фірм веде свій початок від 1841 р., коли торговець шовком Льюїс Теппен із Нью-Йорку створив Mercantile Agency – агенцію для збору й аналізу інформації про кредитоспроможність підприємців, які зверталися до нього за позиками. Накопичивши кілька томів кредитних звітів, Теппен почав продавати інформацію, за користування нею клієнти платили від 100 до 200 доларів у рік. У ті часи банкіри надавали позики під заставу нерухомості, товарних партій або цінних паперів, і перш ніж видати гроші, представники банку виїжджали на місце і переконувалися в тому, що будинок або інший предмет застави фізично існує. Теппен запропонував замість тривалих поїздок фахівців створити кореспондентську мережу, яка збирала б інформацію на місці, всі звіти централизовано збиралися у Теппена в Нью-Йорку, де замовники могли, як у бібліотеці, ознайомитися з ними або замовити нові. Через вісім років після Льюїса Теппена інший американець – Джон Бредстріт – створив свою кредитну агенцію, яка стала конкурувати з Mercantile Agency. І тільки в 1933 р. R.G.Dun & Company (колишнє Mercantile Agency) і The Bradstreet Company об'єдналися, монополізувавши світовий ринок постачання ділової інформації. У даний час інформаційна база корпорації містить дані про 75 млн. підприємств у 214 країнах світу, оновлюючись кожні 3,9 секунди.

Світова статистика свідчить, що на даний час у світі налічується близько 60 кредитних бюро, форми організації яких найрізноманітніші. При цьому їх кількість і форма власності в кожній країні також відрізняються. У деяких країнах, таких як США, Бразилія, Аргентина, більшість кредитних бюро є приватними компаніями, які функціонують із метою отримання прибутку від надання інформаційних послуг. Окрім того, там існує і низка місцевих кредитних бюро, створених торговими палатами й асоціаціями як некомерційні організації. У Канаді діє кілька інформаційних мереж перевірки кредитоспроможності осіб. В основі кожної такої

мережі – велика база даних, яка підтримується однією з великих приватних канадських корпорацій. Працює там і розгалужена система місцевих приватних кредитних бюро. Кредитне бюро в Німеччині об'єднує вісім регіональних товариств забезпечення кредитів (SCHUFA), повністю незалежних одне від іншого. Засновником SCHUFA може бути будь-яка кредитна установа або підприємство, яке надає грошові або товарні кредити. За кредитами, що перевищують 1 млн. євро, функції кредитного бюро виконує також і Центральний банк Німеччини. В Японії і більшості європейських країн, як правило, кредитні бюро створюються у формі приватних компаній, що належать консорціуму кредиторів. На території Великобританії діють два кредитних бюро – абсолютно самостійних і незалежних від позикодавців. У Фінляндії та Бельгії кредитні бюро керуються або ліцензуються урядовими агентствами. У деяких розвинутих країнах, наприклад в Італії, приватні кредитні бюро – явище досить нове, яке, тим не менш, швидко розвивається і набуває все більшого значення.

Слід зазначити, що в багатьох країнах, окрім приватних кредитних бюро або замість них, існує інститут державної реєстрації кредитів. Він історично створювався для реєстрації угод іпотечного кредитування та заставних під нерухомість. Однак у даний час цей інститут у деяких країнах виконує функції кредитного бюро. Основна відмінність державної реєстрації кредитів від кредитних бюро полягає в тому, що надання інформації в базу даних обов'язкове, що не обумовлюється ніякою домовленістю, а встановлено відповідним нормативним правилом. При цьому вся інформація є стандартизованою і містить переважно дані про кредит, а не про позичальника. Так, у Франції, де відсутні приватні кредитні бюро, функціонує «Центральне бюро ризиків» при Банку Франції, куди всі кредитні організації зобов'язані надавати інформацію про позичальників і видані їм кредити на суму понад встановлений розмір.

У 1990-х роках процес створення кредитних бюро активізувався. Починаючи з 1993 р. кредитні бюро були створені в Естонії (1993 г.), Іспанії (1994 г.), Бразилії (1996 г.), Польщі (1997 г.), Мексиці (1997 г.), Туреччині (1999), Чехії (2002 г.).

У багатьох країнах світу розвиток кредитного та товарного ринків стимулював виникнення спеціалізованих структур (інформаційних посередників), основне завдання яких – акумулювання та надання інформації щодо виконання позичальниками своїх фінансових зобов'язань та кредитних ризиків.

Кредитні бюро працюють в усіх розвинутих країнах світу, і в тому, щоб мати хорошу кредитну історію передусім зацікавлені добросовісні учасники ринку, оскільки це розширює можливості доступу до фінансових послуг через більш низьку

процентну ставку [8]. Для кредиторів інформація кредитного бюро надає можливість оцінити ступінь ризику за надання кредиту або продажу з відстрочкою платежу.

Таблиця 1
Матриця надання інформації з бюро кредитних історій

Країна	Рік заснування	Види інформації, що надається кредитним бюро	
		Позитивна	Негативна
Австралія	1930	-	+
Австрія	1860	+	+
Англія	1960	+	+
Аргентина	1950	+	+
Бельгія	1987	-	+
Бразилія	1996	-	+
Гонконг	1982	-	+
Ірландія	1963	-	+
Італія	1990	+	+
Канада	1919		+
Мексика	1997	+	+
Нідерланди	1965	-	+
Норвегія	1987	+	+
Перу	1995	-	+
Росія	2005	+	+
Україна	2005	+	+

Дослідження, проведені Центром досліджень у сфері економіки і фінансів (США), показали, що обмін кредитною інформацією стимулює зростання банківських кредитів відносно до ВВП приблизно на 20%. Розгалуженість системи кредитних бюро в західних країнах підтверджує наявність попиту ринкових структур на їх послуги, тому що кредитні бюро сприяють посиленню прозорості роботи кредитного ринку та введенню стимулюючого механізму для підвищення платіжної дисципліни, підвищенню стабільності роботи фінансового сектору та зменшенню ризику виникнення проблеми несприятливого вибору. Також ефективна робота кредитних бюро зменшує транзакційні витрати на отримання інформації про потенційного позичальника, а отже, здешевлює кредити для кінцевого позичальника. Розширення доступу до фінансових послуг суб'єктів малого та середнього бізнесу та фізичних осіб через створення кредитної історії також позитивно впливає на темпи зростання ринку кредитування, що стимулює економічне зростання.

Однією з особливостей та визначальних ознак діяльності бюро кредитних історій є принципи формування та доступу до інформації, на основі якої формуються кредитні історії. До таких принципів доречно віднести добровільність формування кредитної історії, дотримання конституційних прав та свобод суб'єктів кредитних історій. Добровіль-

ність формування кредитної історії реалізується через надання суб'єктом кредитної історії письмової згоди на передачу даних щодо кредитного правочину до бюро кредитних історій. Також бюро кредитних історій повинні знайти раціональний баланс між повнотою, всебічністю, об'єктивністю, достовірністю інформації та адекватністю обсягів вхідних інформаційних потоків цілям. Строковість зберігання інформації та її конфіденційність і розкриття лише за згодою суб'єкта кредитної історії є безумовним принципом діяльності кредитних бюро. Інформація, що стосується організації кредитора, яка надала кредит, розкривається також тільки за згодою кредитора, що надає можливість запобігти розповсюдженню інформації щодо вдалих або збиткових операцій кредитора серед інших кредиторів. Із метою ефективного функціонування кредитних бюро на ринку необхідно забезпечити їх повну незалежність.

Існування ефективно діючого бюро кредитних історій сприяє зменшенню часу та витрат на оформлення кредитів, здешевленню плати за користування кредитом, розширенню доступу до кредитування фізичних осіб та суб'єктів малого бізнесу, зниженню ризиків невиконання грошових зобов'язань учасниками ринку.

На українському ринку присутній і всесвітньо відомий банк даних Dun & Bradstreet, який надає своїм клієнтам бізнес-звіти про українські і закордонні компанії (про їхню діяльність та історію, правову форму та реєстрацію, керівництво і власників, пов'язаних комерційних структурах і фінансових показниках і т.п.), а також продає D-U-N-S® номер – основний елемент запатентованого процесу перевірки та обробки інформації про компанії DUNSRight®, дев'ятизначний унікальний глобальний ідентифікатор юридичних осіб, визнаний ISO-стандартом. Dun & Bradstreet рекомендують до застосування і потрібні для роботи більш ніж в 50-ти світових промислових і торгових організаціях, включаючи ООН, Федеральний уряд США, Європейську Комісію.

В Україні неодноразово робилися спроби організувати бюро кредитних історій. Уперше про необхідність створення подібного інституту на українському ринку кредитування заговорили міжнародні фінансові організації. Однак висунута Світовим банком у 2000 р. пропозиція українськими банками не набула поширення, оскільки про масове споживче кредитування (на придбання житла, автомобілів, побутової техніки, оплату навчання), широке впровадження кредитних карток тоді лише починали замислюватися. Але чим більш розповсюджувалося споживче кредитування, тим більше банки потребували оперативної та точної інформації про позичальників (громадян, суб'єктів малого та середнього бізнесу), витрати на отримання якої були б мінімальними. У 2005 р. тридцятьма українськими банками, двома

страховими компаніями та Асоціацією українських банків було створено перше Українське бюро кредитних історій.

На даний час діяльність бюро кредитних історій в Україні регламентується Законом України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [9], який визначає поняття і склад кредитної історії, порядок збирання інформації та формування кредитної історії, облік і порядок зберігання інформації, підстави та порядок видачі кредитного звіту, захищає права суб'єктів кредитної історії, регулює пов'язану з цим діяльність спеціалізованих організацій (бюро кредитних історій), встановлює особливості створення, регулювання бюро кредитних історій.

На сьогодні в Україні сформувалася олігополітична модель ринку бюро кредитних історій, хоча в Єдиному реєстрі бюро кредитних історій Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, станом на 01.01.2014 р. зареєстровано вісім бюро. Значною базою даних володіють три бюро: Українське бюро кредитних історій; Міжнародне бюро кредитних історій; Перше Всеукраїнське бюро кредитних історій [10], і 85% банків зазвичай користуються послугами двох або трьох приватних кредитних бюро, що свідчить про незрілість ринку. Водночас банки більше довіряють приватним кредитним бюро з незалежним акціонерним капіталом. Якщо порівнювати Україну з іншими країнами за індексом покриття приватних бюро кредитних історій, який показує кількість осіб або фірм, перерахованих у базах даних приватних кредитних бюро з поточною інформацією про кредитну історію, кількість неоплачених боргів або непогашених кредитів та розраховується як відсоток від дорослого населення, то ситуація виглядає не найгіршим чином (табл. 2) [11].

Особливістю діяльності кредитних бюро в Україні є те, що на 97% бази даних вони формують за рахунок надходження інформації із банків приблизно. Коефіцієнт ефективності пошуку становить близько 61% у кожного з трьох найбільших приватних кредитних бюро. За суміщення їх роботи рівень ефективності підвищується до 85%, і якщо три бюро працюють одночасно, це дає практично повне покриття ринку.

Поінформованість про продукти приватних кредитних бюро та їхню цінність наразі знаходиться на низькому рівні. Продукти іноді вважаються банками неефективними, оскільки жодне з кредитних бюро не займає достатню частку або сегмент ринку. Зокрема, фінансова грамотність населення про кредитні історії критично низька та становить 2,31 за шкалою від 1 до 5. Поки менш ніж 30% банків інформують клієнтів про відмову від розгляду їх справ через негативну кредитну історію, ситуація не зміниться на краще.

Таблиця 2

Індекс покриття приватних бюро кредитних історій у світі

Країна	2013	2014	2015
Об'єднані Арабські Емірати	27	28,3	38,4
Аргентина	100	100	100
Вірменія	63,8	65,8	94,1
Австралія	100	100	100
Австрія	51,8	53,2	52,8
Боснія та Герцеговина	4,9	8,1	9,9
Бразилія	63,4	63,6	79
Ботсвана	60,7	51,7	51,1
Канада	100	100	100
Центральна Європа та Балкани	60,3	61,8	62,7
Швейцарія	26,5	26,3	26,1
Чилі	5,9	8,8	11,2
Колумбія	83,8	87	88,7
Кіпр	6,7	6,8	67,3
Чехія	76	76,6	78,7
Німеччина	100	100	100
Домініканська Республіка	59,8	63,1	74,6
Євросона	45,6	46,2	48
Іспанія	15,6	15,3	14,1
Естонія	33,7	34,2	34,7
Євросоюз	51,8	52,4	54,5
Фінляндія	19,5	19,6	20,5
Великобританія	100	100	100
Грузія	46,1	56,8	74,5
Греція	84,4	82,5	81,2
Гонконг	93,6	96,1	96
Хорватія	100	100	100
Угорщина	73,2	74,6	88,6
Індія	19,8	22,4	22
Ірландія	100	100	100
Іран	33,3	33,8	46,6
Ізраїль	100	100	67,5
Італія	100	100	100
Японія	100	100	100
Казахстан	45,6	51,7	81,4
Литва	89,4	97,7	79,3
Молдова	4,5	8,8	10,8
Мексика	100	100	100
Македонія	77,1	83,7	89,3
Нідерланди	79,9	79,4	78,2
Норвегія	100	100	100
Росія	59,2	64,6	70,2
Сінгапур	53	50,8	58,6
Сербія	100	100	100
Словаччина	61,6	65,7	67,3
Словенія	100	100	100
Швеція	100	100	100
Україна	28,3	48	36,7
США	100	100	100
Середнє у світі	27,4	28,2	29,5

Необхідно підвищувати рівень прозорості з метою стимулювання та створення умов для юридичних і фізичних осіб формувати свої кредитні історії, що дасть змогу значно розширити кредитування економіки в цілому і насамперед надасть імпульс розвитку споживчого, іпотечного кредитування, а також кредитування малого бізнесу. Робота кредитних бюро спрямована на створення в країні конкурентного ринкового середовища, в якому добросовісні позичальники мають переваги перед недобросовісними.

Висновки. Продовження процесу створення кредитних бюро в різних країнах підтверджує зацікавленість підприємницьких структур щодо зниження ризиків, розширення масштабів кредитування та спрощення доступу до кредитів, тому активізація діяльності кредитних бюро в Україні, збільшення інформаційної бази даних та якості інформації, що надається, є стратегічним складником ефективного розвитку національного фінансового ринку. Створення надійної системи ідентифікації ділової та фінансової репутації приватних позичальників, компаній є однією з фундаментальних умов подальшого розвитку ринків кредитів та інвестицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Credit Reporting Systems and the International Economy / ed. by M. Miller. – Cambridge : MIT Press, 2003. – 465 p. 2. Jappelli T. Information sharing, lending and defaults : Crosscountry evidence / T. Jappelli, M. Pagano // *Journal of Banking & Finance*. – 2002. – Vol. 26. – P. 2017–2045.
2. Jappelli T. Information sharing, lending and defaults : Crosscountry evidence / T. Jappelli, M. Pagano // *Journal of Banking & Finance*. – 2002. – Vol. 26. – P. 2017–2045.
3. The impact of the functional characteristics of a credit bureau on the level of indebtedness per capita : Evidence from East European countries / Vladimir Simovic, Vojkan Vaskovic, Marko Rankovic, Slobodan Malinic // *Baltic Journal of Economics*. – 2011. – Vol. 11, Issue 2. – P. 101–130.
4. Djankov S. Private credit in 129 countries / Simeon Djankov, Caralee McLiesh, Andrei Shleifer // *Journal of Financial Economics*. – 2007. – Vol. 84, Issue 2. – P. 299–329.
5. Прийдун Л. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків / Л. Прийдун // *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. – 2011. – Вип. 16. – С. 201–209.
6. Краснікова О.Л. Дослідження діяльності бюро кредитних історій в Україні / О.Л. Краснікова // *Право і безпека*. – 2010. – № 2. – С. 122–126.
7. Невмержицький Є.І. Розвиток кредитних бюро в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / Є.І. Невмержицький ; Київський нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана. – К., 2011. – 20 с.
8. Новіков В. Кредитне бюро: проблеми і рішення / В. Новіков. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1414>.
9. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
10. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/inshi-reestri-ta-pereliki.html>.
11. World Bank, Doing Business project [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/IC.CRD.PRVT.ZS>.